

Democràcia, ciutadania i reformes educatives

Pere Polo Fernández

Durant els dies 14,15 i 16 de novembre he pogut participar, invitat per **CLACSO** (**Consell Llatinoamericà de Ciències Socials**), a la segona trobada del Grup de Treball: **Educació, Treball i Exclusió Social**, que sota el títol : **"UN FUTURO PARA ARMAR, Democracia, Trabajo y Exclusión Social"** es va desenvolupar a Bons Aires.

Participar en aquesta trobada m'ha fet constatar que encara hi ha utopies per què lluitar, que aquestes no ha desaparegut en un món globalitzat, sinó que hi ha moltes persones que fins i tot donen un sentit a la seva vida per la lluita, per una justícia, una participació, una democràcia per a tots i totes.

Pablo Gentili i Gaudencio Frigotto, coordinadors de l'encontre, recorden que "vivim una conjuntura marcada per transformacions profundes i contradictòries. Queda la possibilitat de prolongar i millorar la vida humana per a uns, enfront d'altres, que al mateix temps, mutila i precaritza la vida de quasi la meitat dels habitants del planeta."

"En la base d'aquestes transformacions, es configura la característica que assumeix el procés de mundialització del capital associat al receptari neoliberal. Una combinació explosiva que ens allunya de la possibilitat de construir una societat on la integració es garanteix a partir del reconeixement i la realització efectiva dels drets inalienables; drets que permet reconèixer-los com a ciutadans i ciutadanes d'una societat on la justícia i la llibertat no siguin monopoli d'aquelles que concentren el

poder econòmic... un capitalisme que es torna cada vegada més violent, excloent i destructiu.

Buscant ampliar les fronteres de la reflexió teòrica i tractant d'escapar al format tradicionalment elitista de les associacions científiques, el G.T. Educació, Treball i Exclusió Social pretén establir vincles permanents amb moviments socials, sindicats, organismes de drets humans i ONGs que desenvolupen treballs en aquest camp. Entrades que no sols aporten a les C. Socials una enorme quantitat d'experiències i lluites democràtiques, sinó també l'interès per la producció i sistematització de coneixements imprescindibles per a una aproximació crítica a la realitat social. Sabem que quan el camp intel·lectual s'allunya dels moviments socials acaba sent, quasi sempre, un camp pobre, poc imaginatiu i políticament dèbil."

"Democràcia, ciutadania i educació a Amèrica Llatina", varen ser els eixos temàtics de discussió. Per a preparar el futur, per a somiar-lo i ajudar a construir-lo".

Citaré alguns títols de les taules que varen servir per a potenciar la discussió:

- Estat, mercat i ciutadania:

qüestions per a pensar l'educació des de la política.

- Moviments socials, lluites populars i democràcia: les noves fronteres de l'educació. (conferència de Marcos Roitman (Univ. Complutense).

- Crisi social neoliberalisme i alternativa democràtica: els desafiaments de l'educació. Conferència de José L. Coraggio. (Ungs. Argentina).

- Territoris de la ciutadania: l'educació com espai públic. Conferència Pau González Casanova. (Unam. Mèxic.)

- Democràcia, ciutadania i reformes educatives: qüestions per a pensar el treball docent. Vàrem participar en aquesta mesa: Eduardo Macalusse (diputat R. Argentina), Ivonne Passat (AFUTU, Uruguai), Rosa M. Torres (Institut Fronesis, Equador), i Pere Polo (STEI-i).

En aquesta darrera taula rodona es va postular l'educació com a dret democràtic. El que segueix és un resum de la meua aportació.

L'EDUCACIÓ COM A DRET DEMOCRÀTIC

L'educació no la concebem com un mer dret formal reconegut constitucionalment sinó

com un dret inherent d'un ciutadà inserit en una societat sustentada en una escala de valors genuïnament democràtics.

El model de l'"Estat del Benestar" va consagrar polítiques actives per a garantir drets socials com l'educació, la sanitat... .

Des de la ideologia neoliberal es transforma el concepte de ciutadà en usuari de serveis, el dret a l'educació en "dret" a rebre com usuari-client un servei la gestió i finançament del qual serà progressivament privatitzada com la culminació d'un procés que es pretén que sigui percebut com natural i lògic. El model d'estat -més d'acord amb l'esmentada ideologia- seria l'estat de mínims que deixa en l'estacada les capes populars i empobreix les classes mitjanes.

L'estat tendeix a anar abandonant, reduint i disminuint el seu paper actiu en la planificació i administració dels serveis públics per a anar transferint la responsabilitat pública cap a un plànol més individualitzat. D'aquí que sorgeixin amb major intensitat en el debat públic mediàtic les teories de la culpabilització davant dels problemes educatius, mentre s'oculten o emmascaren les arrels socioeconòmiques i culturals de la desigualtat escolar.

Es transforma en una recerca de culpables (pares versus professorat i viceversa, alumnat...) eludint-se o minimitzant-se la responsabilitat de la gestió política del sistema educatiu.

Incidint en l'educació, més

com "un servei" i no com un dret, ens introdueixen la lògica del mercat que subverteix la lògica pedagògica de l'educació com un sistema de compensació activa de la desigualtat.

En l'esmentada concepció, l'educació és "un producte" la qualitat del qual es mesura en termes d'"excel·lència" en el pla individual i d'elitisme en el pla social.

BREU REPÀS SOBRE LES REFORMES LEGISLATIVES DE L'ESTAT ESPANYOL

Durant el període de governs socialistes (1982-1996) es va dur a terme avarent la major part del desenvolupament legislatiu dels articles de contingut educatiu de la Constitució. LRU, LODE, LOGSE, LOPEGC.

Després de tot aquest procés introduït pel Govern "socialista" del PSOE, ara -amb el Govern "conservador" del PP- ens varem trobar amb una política que bàsicament ha consistit a deixar que les coses passin, això és, que la lògica del que ja s'havia instaurat segueixi el seu curs, si bé amb algun afegit respecte a: a) una major liberalització en l'elecció de centres per part de les famílies (i d'alumnat per part de les escoles!); b) una major deterioració de les escoles públiques, en les que, segons les zones, es concentra l'alumnat dels sectors socials més marginats, i del que fugen les famílies que posseeixen majors recursos econòmics i culturals; c) una introducció més decidida als centres educatius de tècniques gerencialistes, com últimament, les tècniques de

L'estat tendeix a anar abandonant, reduint i disminuint el seu paper actiu en la planificació i administració dels serveis públics per a anar transferint la responsabilitat pública cap a un plànol més individualitzat. D'aquí que sorgeixin amb major intensitat en el debat públic mediàtic les teories de la culpabilització davant dels problemes educatius, mentre s'oculten o emmascaren les arrels socioeconòmiques i culturals de la desigualtat escolar.

Pablo Gentil, Coordinador del Seminari, en una de les ponències

Gestió de la Qualitat. Total, i d) una major pressió avaluativa sobre les institucions escolars i sobre l'alumnat, valent-se d'"indicadors de qualitat", normalment paràmetres internacionals.

EL MODEL D'ESCOLA QUE PROPUGNAM

L'escola per si sola no canviarà la societat. Pot col·laborar ja que el model d'ensenyament forma els ciutadans i les ciutadanes d'una manera o altra.

Si estam compromesos amb una visió del món basada en la igualtat, la solidaritat i la justícia social hem de reivindicar un ensenyament: universal, gratuït, en condicions de creixement en qualitat social, democràtic i compensador de les desigualtats.

Una escola que correspongui a aquestes exigències només capdins del model d'ensenyament

públic perquè ha d'entendre's com una inversió, no com una despesa.

Defensar el model d'ensenyament públic suposa renunciar a la competència entre els centres educatius i renunciar a la concepció de l'educació com una mercaderia que es pot comprar i vendre. Perquè qual-sevol ésser humà té dret a l'educació, un dret que neix amb les persones i subsisteix al llarg de tota la vida, les administracions públiques tenen l'obligació d'oferir un lloc, digne i de qualitat.

El nostre model d'escola ha de capacitar l'alumnat per a afrontar la realitat amb un esperit i sentit crític, creatiu, lúdic i solidari, i per a participar en la construcció de la societat en evolució constant de la qual formen part. Ha de ser un servei públic essencial fonamentat en la concepció de l'educació com a dret en el qual

puguin participar tots els sectors de la comunitat educativa per a consolidar un ensenyament públic de qualitat social.

En definitiva, l'educació ha de ser una prioritat política per als poders públics, que han de garantir un finançament adequat. En el nostre marc sociopolític l'exigència d'un 6% del PIB de cada estat invertit en educació és el referent de les forces progressistes.

A manera de conclusions:

1. Cal combatre les idees dominants abans que es plasmin en canvis regressius del model actual de l'educació pública.

La batalla contra el neoliberalisme és també cultural. Cal reinventar, reintroduir el llenguatge progressista en el debat de les idees...

2. Per a una educació

democràtica cal reclamar una política democràtica.

a) Cal ressaltar el caràcter polític de les responsabilitats dels poders públics respecte del Sistema Educatiu. I desemmascarar el tecnocratism (pseudo pedagògic) i el paper de "gestor" de les autoritats educatives.

b) La selecció "curricular" ha de ser fruit del consens i el debat participatiu, no es tracta tant d'oferir "informació que ha de ser apresada" com d'oferir "situacions d'experiència que tenguim sentit, significat vital per a l'alumnat i la comunitat. L'educació hauria de formar ciutadans i ciutadanes capaces de participar en la definició de les polítiques educatives.

La definició del currículum és fruit d'una operació de "selecció cultural". El debat i el procediment és tant o més important que el mateix resultat.

3. L'educació ha de preparar ciutadans i ciutadanes que reflexionin críticament sobre la cultura que aprenen.

La pràctica educativa ha de desenvolupar un model d'inserció dels futurs ciutadans en la seva societat que els permeti la reflexió i la crítica així com tots els recursos bàsics per a afrontar la seva vida privada i pública. En definitiva generar una cultura democràtica com a valor d'experiència, no sols com a coneixement de valors teòrics captats, apresos intel·lectualment.

4. Els conflictes educatius com a conflictes d'arrel sociopolítica. L'ensenyament escolar es troba immers en

conflictes que no sempre són educatius, encara que es projecten sobre ella, d'aquí la importància de desemmascarar les periòdiques campanyes de desprestigi de l'ensenyament públic que presenten temes tals com: la seva major taxa de fracàs acadèmic, la seva pitjor qualitat...etc, per a anar generant una imatge social catastròfica del que és públic (aquí on les forces progressistes han aconseguit treballosament anar guanyant drets socials...)

5. Defensem un docent, treballador o treballadora de l'ensenyament, que enfront del paper transmissor de sabers i valors que la societat li encomana, ha de repensar críticament el seu paper, sabers i valors.

Enfront de l'estil reproductiu de valors, actituds, prejudicis i coneixements assignat al model escolar tradicional propugnam línies d'actuació per a anar repensant la nostra pràctica docent per, en definitiva, reactivar conforme a un estil crític, reflexiu i combatiu en el terreny de la defensa de drets populars.

***

Posteriorment, a l'Uruguai, vaig participar invitat per AFUTU (Associació de Funcionaris d'Uruguai de l'Universitat), durant tres dies, en un seminari sobre les transformacions de la formació professional, en el que varen participar representants del Ministeri d'Educació, Diputats Nacionals, Representants Empresariums, professors de la Universitat, del Treball i estudiants.

Vet aquí unes pinzellades

Defensem un docent, treballador o treballadora de l'ensenyament que enfront del paper transmissor de sabers i valors que la societat li encomana, ha de repensar críticament el seu paper, sabers i valors.

Enfront de l'estil reproductiu de valors, actituds, prejudicis i coneixements assignat al model escolar tradicional propugnam línies d'actuació per a anar repensant la nostra pràctica docent per, en definitiva, reactivar conforme a un estil crític, reflexiu i combatiu en el terreny de la defensa de drets populars.

sobre la meua intervenció:

"Educació, Formació i Ocupació".

Partint de la crisi econòmica de la dècada del 75 al 85, el PSOE emprèn tota una reforma davant de la pèrdua d'ocupació i estacionament del consum:

- Reforma de l'ensenyament reglat: LODE, LRU, LOGSE.

- Polítiques d'ocupació després de la formació reglada, especialment a través de la formació ocupacional i la formació contínua.

- Política de moderació dels salaris reals per a augmentar la contractació i reduir la inflació.

- Reducció de costs no salarials: reducció de les cotitzacions empresarials a al S.S., ajudant determinats tipus de contractes.

Flexibilitza el mercat de treball introduint una major precarització en la contractació laboral, la creació de les ETT (empreses de treball temporal),...

La Formació Ocupacional es deixa en mans privades. La formació passa a ser un element constant en el discurs, tant polític, empresarial com sindical.

Posteriorment pas a desenvolupar la relació que hi ha entre la formació distingint entre aquells que intenten aconseguir ocupació:

Formació Ocupacional i els que aspiren a mantenir l'ocupació o ascendir de categoria laboral:

Formació en el treball.
Formació Contínua.

Vaig ressaltar l'ampliació del període escolar, però reconeixent la pèrdua de valor dels

certificats acadèmics, el que ens porta a analitzar les formes d'accés a l'ocupació, així com els criteris de selecció que es donen per a això.

Analitzà posteriorment la F. Ocupacional i els seus efectes i defectes, en la formació i en el treball, així com la formació en l'ocupació (contínua) i la situació que es dona en l'estat espanyol -el discurs de cada un dels participants: Administració, patronals i sindicats-.

Proposant com a alternativa una llei de Persones adultes, que organitzen tot el referent a educació al llarg de la vida. Lluitar contra la privatització al llarg de l'educació. Aquesta és un dret social.

